

Opersonlig passiv i danska, norska och svenska – en korpusstudie

Av *Elisabet Engdahl* och *Anu Laanemets*

Vi undersöker med hjälp av korpusstudier hur opersonlig passiv används i de fastlandsskandinaviska språken. Danska och norska använder både perifrastisk *bli(ve)*-passiv och morfologisk *s*-passiv, ungefär i samma utsträckning, medan *bli*-passiv är mycket ovanlig i svenska, där den bara används i specifika konstruktioner. Resultaten relateras till de parametrar angående kongruens och ordföljd som Holmberg (2002) föreslår. Vi finner att Holmbergs parametervärden stämmer någorlunda bra för *bokmål*, där ordföljden particip direkt objekt (PCP DO) är helt dominerande, medan danska dialekter även tillåter ordföljden DO PCP. Enligt Holmbergs analys borde svenska och *nynorska* uppvisa stora likheter, men vi finner att de skiljer sig beträffande ordföljd. I svenska dominerar ordningen DO PCP medan den omarkerade ordningen i nynorska är PCP DO, precis som i bokmål.

1 Inledning¹

Opersonlig passiv förekommer i danska, norska och svenska med intransitiva verb (1), verb med bundet adverbial, även kallat prepositionsobjekt, (2) och transitiva verb (3). Detta illustreras här med ett danskt, ett norskt och ett svenskt exempel. Som framgår av exemplen förekommer opersonlig passiv både i morfologisk *s*-passiv och i perifrastisk *bli(ve)*-passiv.² Det expletiva subjektet är i danska *der* och i norska och svenska *det*.

(1)	Der <i>arbejdes</i> flittigt.	(da)
(2)	Det <i>blir</i> jo <i>snakka</i> om det.	(no)
(3)	Det <i>serveras</i> vin till maten.	(sv)

Det finns mycket forskning om när opersonlig passiv används och vilka verb som kan och inte kan användas i opersonlig passiv (se t.ex. Hovdhaugen 1977, Anward 1981, Sundman 1987: 461–464). Karakteristiskt för opersonlig passiv

verkar vara att aktionen utförs av en mänsklig Agent, som dock sällan uttrycks (se Siewierska 1984, Engdahl 2006, Maling 2006). Däremot har det knappast undersökts i vilken utsträckning den morfologiska och den perifrastiska passivformen används, eller om det är några skillnader i användning mellan passivformerna.

Vårt huvudsyfte i denna artikel är att undersöka hur opersonlig passiv faktiskt används i de fastlandsskandinaviska språken med hjälp av text- och tal-språkskorpusar mot bakgrund av tidigare beskrivningar, inklusive dem som återfinns i referensgrammatikerna *Norsk referansegrammatikk* (1997, NRG), *Svenska Akademiens grammatik* (1999, SAG) och *Grammatik over det Danske Sprog* (2011, GDS). Det visar sig att språken skiljer sig åt både när det gäller vilken passivform som används och hur eventuella objekt placeras i förhållande till participet. Den senare frågeställningen har behandlats utförligt i Holmberg (2002), som föreslår ett antal parametrar för att förklara variationen.

Vi ger först en kort översikt över vilka faktorer som påverkar valet av passivform i danska, norska och svenska. I avsnitt 3 ser vi närmare på hur dessa faktorer påverkar opersonlig passiv och i avsnitt 4 presenterar vi en del frekvensuppgifter, de flesta hämtade från Laanemets (2012). Eftersom svenska skiljer sig från danska och norska däri att opersonlig *bli*-passiv är mycket ovanlig, redovisar vi i avsnitt 5 en noggrannare undersökning av när och hur sådan passiv används i svenska. I avsnitt 6 undersöker vi ordningen mellan objekt och particip i opersonlig passiv med transitivt verb. Medan ordningen objekt före particip är den absolut vanligaste i svenska, är den omvända ordningen, particip före objekt, helt dominerande i danskt och norskt standardspråk. Däremot förekommer den andra ordningen, särskilt med negerade objekt, både i skrift och i vissa dialekter och konsekvenserna av denna variation för Holmbergs parameteranalys berörs kortfattat.

2 *s-* och *bli(ve)*-passiv i nutida danska, norska och svenska

Innan vi går in på hur vanligt förekommande opersonlig passiv är, behöver vi säga något om hur vanligt det är med passiv generellt i de undersökta språken. Vi bygger här på de frekvensundersökningar som redovisats i Laanemets (2012). Hon undersökte förekomsten av passiv i två textgenrer, tidningstext och skönlitteratur, samt i två talspråkgenrer, samtal och riksdagsdebatter.³ Frekvens anges ofta som förekomst per miljon ord, men när det gäller passiv är det intressantare att se hur vanligt passiv är i förhållande till antalet satser i korpusen. Eftersom det är svårt att avgränsa satser i talspråkskorpusar, anges frekvensen av passiv då vanligen som andel av de finita verbformerna, jfr Biber, Conrad

& Reppen (1998). I tabell 1 anges andelen passiv per finit verb i de fyra generna i de tre språken.⁴

Genre	Danska	Norska	Svenska
Tidning	7,0 %	7,2 %	11,0 %
Skönlitteratur	2,6 %	2,5 %	3,5 %
Samtal	1,5 %	0,8 %	1,3 %
Debatt	4,6 %	4,9 %	4,1 %

Tabell 1. Andel passiv i olika genrer, per finit verb

I alla tre språken är passiv vanligare i de mer formella medierna och ovanligast i samtalsspråk. Notera att frekvensen i riksdagsdebatter är högre än i den mer informella skriftspråksgenren skönlitteratur (se Laanemets 2013).

När vi delar upp passiv i *s*-passiv och *bli(ve)*-passiv, framträder större skillnader mellan språken. I tabell 2 visas fördelningen mellan *s*-passiv och *bli(ve)*-passiv i de olika genrererna.⁵

Genre	Da -s	Da blive	No -s	No bli	Sv -s	Sv bli
Tidning	58,8 %	41,2 %	48,2 %	51,8 %	97,0 %	3,0 %
Skönlitteratur	35,5 %	64,5 %	40,9 %	59,1 %	90,4 %	9,6 %
Samtal	23,1 %	76,9 %	20,4 %	79,6 %	85,5 %	14,5 %
Debatt	64,1 %	35,9 %	50,0 %	50,0 %	93,9 %	6,1 %

Tabell 2. Fördelning av passivformer i olika genrer

I danska överväger bruket av *s*-passiv i de mer formella genrererna tidningstext och riksdagsdebatter, medan *blive*-passiv är vanligare i skönlitteratur och vanliga samtal. Även i norska är det en övervikt för *bli*-passiv i skönlitteratur och samtal, medan fördelningen är ganska jämn i tidningstext och formella samtal. I svenska är det däremot en tydlig övervikt för *s*-passiv i samtliga genrer. Det är bara i skönlitteratur och samtal som *bli*-passiv används i 10–15 % av de passiva satserna.

Låt oss nu helt kort peka på några faktorer som troligtvis ligger bakom de delvis olika fördelningarna i tabell 2.⁶ Vi tar här upp några allmänna faktorer som gäller för passiv generellt för att i nästa avsnitt se närmare på hur de påverkar bruket av opersonlig passiv. I alla tre språken används *s*-passiv för att uttrycka lagar, regler och för att beskriva allmänna förhållanden, då ofta i pre-

sens eller infinitiv. I svenska används *s*-passiv dessutom i preteritum, perfekt och pluskvamperfekt, medan detta knappast förekommer alls i danska och norska.⁷ I stället används *bli(ve)*-passiv i dessa tempus, vilket bidrar till den jämnare fördelningen. I danska och norska föredras *bli(ve)*-passiv när man beskriver enskilda händelser, särskilt om de är avslutade. I danska samspelar valet av passivform också med modus: *s*-passiv används för objektiva utsagor, som inte är beroende av talaren, medan *blive*-passiv används när innehållet återspeglar talarens kunskap eller inställning (Heltoft 1994, Heltoft & Falster Jakobsen 1996 samt GDS). I svenska är, som framgår av tabell 2, *s*-passiv helt dominerande. *Bli*-passiv används företrädesvis för att framhålla en futural tolkning eller en ingressiv aspekt på en handling eller dess resultat. *Bli*-passiv används även när subjektet är animat och påverkas av aktionen (Engdahl 2006, Laanemets 2012).

3 *s*- och *bli(ve)*-passiv i opersonlig passiv

Vi inleder detta avsnitt med att motivera det urval av opersonliga passivkonstruktioner vi har gjort i denna artikel. Vi har valt att ta upp de tre typer som illustreras med exempel (1)–(3), dvs. med intransitiva verb, *arbejdes*, verb med bundet adverbial, *snakkes om*, och transitiva verb som *serveras* där föremålet för aktionen kan realiseras antingen som subjekt i en (personlig) passiv sats (4a) eller som ett led i verbfrasen i en opersonlig passiv, (4b,c).

- (4) a. Ett vitt vin kan *serveras* till förrätten. (sv)
 b. Det kan *serveras* ett vitt vin till förrätten. (sv)
 c. Der *blev serveret* en tør hvidvin til forretten. (da)
 d. Det kan sitta tre personer i baksätet. (sv)
 e. * There was served a white wine with the starter.

Typen i (4b,c) påminner mycket om presenteringskonstruktioner med ett formellt subjekt och ett indefinit led efter det infinita verbet, som i (4d).⁸ Att vi ändå väljer att ta upp den här beror på att den ofta uppfattas som opersonlig passiv (se Vikner 1995: 192f.; GDS 2011: 741ff., 1288ff.; Carnie & Harley 2005). I danska är det formella subjektet *der*, precis som i intransitiv opersonlig passiv som i (1). Märk även att konstruktionen är ogrammatisk i engelska, som saknar opersonlig passiv, jfr (4e).

Däremot tar vi här inte upp konstruktioner med extraponerade satser, som i (5).

- (5) a. Det *siges*, at Premier League kan tabes i juledagene. (da)
 b. Det *ble* meg *fortalt* av legene at dette ikke er så uvanlig. (bokmål)

- c. Det *sagdest* at ho var komen. (nynorska)
- d. Det bör *noteras* att samtliga politiska partier har ställt sig bakom valet. (sv)
- e. It has to *be said* that the budget proposal is unlikely to pass.
- f. It should *be noted* that a similar proposal was previously rejected by Parliament.

Även om denna konstruktion helt klart är passiv, är det inte lika tydligt att den bör räknas som en opersonlig passiv. I danska användes *det* som formellt subjekt, inte *der* som i opersonlig passiv. Utsatta definitiva agentfraser förekommer även, (5b), vilket är sällsynt vid opersonlig passiv (se Engdahl 2006: 38, Maling 2006: 219f.).⁹ Som framgår av (5e,f) förekommer motsvarande konstruktion även i engelska.

Låt oss nu se närmare på hur *s-* och *bli(ve)-*passiv används i opersonlig passiv. Vi börjar med danska och med några minimala par som just använts för att illustrera skillnader i användning av *s-* och *blive-*passiv. Exempelen är hämtade från Heltoft & Falster Jakobsen (1996) och vi har behållit de engelska parafra-serna för att visa på tolkningen.¹⁰

- (6) a. Der *snydes*. (da; Heltoft & Falster Jakobsen 1996: 223)
'People/they cheat, as a rule.'
- b. Der *bliver snydt*.
'Actual cheating is going on.'

I (6a) uttrycker *s-*passiv att något gäller generellt, dvs. att det fuskas allmänt, helt oberoende av om talaren har någon närmare kännedom om när och var detta sker. I (6b) signalerar däremot *blive-*passiv att fusk pågår just nu, i den situation talaren befinner sig eller som hen beskriver. Denna möjlighet att utnyttja valet mellan passivformerna för att visa talarens förhållande till utsagan används inte i svenska; båda betydelseorna uttrycks med *s-*passiv, se (7).¹¹

- (7) a. Det *fuskas*. (sv)
- b. # Det *blir fuskat*.
- c. * Det *blir fuskad*.

Versionen med *bli-*passiv i (7b) låter mycket märklig. I Engdahl (1999: 33) är exemplet försett med en *. Vi väljer här att markera det med # eftersom det är grammatiskt välformat – jämför det ogrammatiska (7c) – men inte ett naturligt sätt att uttrycka innehållet. Eftersom det går att uttrycka innehållet med en *s-*passiv, verkar *bli-*passiv mycket onaturlig i detta sammanhang.

Samma skillnad uppträder i transitiva exempel. Medan *s-*passiv är naturlig för att uttrycka ett allmänt känt faktum i danska (8a), används *blive-*passiv (8b)

när det handlar om enskilda händelser som när någon talar danska i Skåne. I svenska används *s*-passiv i båda fallen och *bli*-passiv låter märkligt.

- (8) a. Der *tales* ikke længere dansk i Skåne. (da; GDS 2011: 743)
 b. Der *bliver* ofte *talt* dansk i Skåne.
- (9) a. Det *talas* inte längre danska i Skåne, eftersom Skåne nu är en del av Sverige.
 b. Det *talas* ofta danska i Skåne, eftersom det kommer många danskar på besök.
 c. # Det *blir talat* danska i Skåne

Möjligheten att växla mellan *s*-passiv och *bli*-passiv återfinns även i norska, men där verkar växlingen främst påverkas av tempus och genre, och bara i mindre grad av modus (Enger 2001). NRG (1997: 845ff.) skriver att opersonlig passiv förekommer med såväl intransitivt som transitivt verb och att de senare även kan ha ett utsatt indirekt objekt, se (10d), men skriver inget om skillnader mellan de båda passivformerna, ej heller om skillnader i passivbruk mellan *bokmål* och *nynorska*. Enligt NRG (1997: 513) är bruket av *s*-passiv i *nynorsk* mycket begränsat och förekommer så gott som enbart i infinitiv efter modalverb och med extraponerad sats som i (5c). I det här sammanhanget är det påfallande att 12 av de 15 angivna exemplen är i preteritum med perifrastisk passiv, se (10) där (10b) är bokmål, övriga nynorska. De övriga tre har *s*-passiv, varav två i presens (båda autentiska) och ett nynorskt exempel i infinitiv efter modalverb, se (11c).

- (10) a. Det *vart dansa* heila natta. (NRG 1997: 845)
 b. Det *ble sovet* lenge hver morgen.
 c. Det *vart skoti* ein elg.
 d. Det *blei nekta* oss adgang.
- (11) a. Men *arbeides* det her? (Jacobsen 1992)
 b. *Produseres* det noe? (Jacobsen 1992)
 c. Det skal *opprettast* ein ankeinstans.

I SAG behandlas *s*-passiv och perifrastisk passiv i olika avsnitt i kapitlet *Passiv* i del 4. Opersonlig *s*-passiv används när man vill beskriva "en aktion i flertal", dvs. när flera agenter samtidigt utför handlingen, utan att agenterna nämns explicit, eller om händelsen upprepas flera gånger (SAG 4: 371 ff.).¹² De flesta exemplen är i presens, men även perfekt förekommer (12c).¹³

- (12) a. Det *talas* till och med om revolution. (R) (SAG 4: 371)
 b. Där *springs* det om kvällarna, har en sett. (R)
 c. Det *har* länge *anmärkts* på denna sak.

Angående opersonlig *s*-passiv med transitiva verb skriver SAG att objektet typiskt är indefinit och svagt referentiellt; det saknar ofta artikel.

- (13) a. Det *hölls* tal och *lades* ner kransar. (R) (SAG 4: 371)
 b. Det *skrevs* inbjudningskort till långt in på natten.

I avsnittet om perifrastisk passiv tar SAG upp att kombinationen med perfekt particip ofta leder till att resultatet av verbfrasens aktion framhålls tydligare än i motsvarande sats i aktiv eller med *s*-passiv (SAG 4: 391). Om opersonlig passiv sägs att det är mindre vanligt vid perifrastisk passiv (med *bli*) än vid *s*-passiv (SAG 4: 386) och att satsen vanligen har en kvantifierande bestämning som anger hur ofta eller i vilken grad aktionen utförs, jämför (12b,c) och (14).

- (14) a. Nog *blir* det *sprunget* rätt mycket här på ett år. (SAG 4: 386)
 b. Sådana nätter *blev* det rätt lite *sovet*.
 (15) a. Det *blev* inga skrivningar *rättade* den kvällen heller. (SAG 4: 386)
 b. Det *blev* inga liljekonvaljer *plockade*. (S)

4 Frekvens och användning av *s*- och *bli(ve)*-passiv i opersonlig passiv

Hur ser det då ut i bruket? Att det finns stora skillnader mellan danska och norska å ena sidan och svenska å den andra framkom i de korpusundersökningar som redovisas i Engdahl (1999), men där saknas jämförbara frekvensuppgifter. Laanemets (2012) har genomfört en mer omfattande och grundligare undersökning och vi sammanfattar först några frekvensuppgifter därifrån. Laanemets har analyserat omkring 11 000 exempel med passiv (4 765 danska, 3096 norskt *bokmål* och 3176 svenska). Samlingen består av 1000 slumpvis utvalda exempel med *s*- respektive *bli(ve)*-passiv från tidningskorpusarna i varje språk samt samtliga exempel från samtalskorpusarna (2012: 80). I tabell 3 visas antal förekomster av opersonlig passiv och deras andel av det totala antalet exempel med *s*- respektive *bli(ve)*-passiv i varje språk.¹⁴

	Da	No	Sv	Total
Antal undersökta passivexempel	4765	3096	3176	11037
varav opersonlig passiv	474	238	108	820
%	10,0	7,7	3,4	7,0

Tabell 3. Förekomster och andel opersonlig *s*- och *bli(ve)*-passiv i ett urval passiva satsen enligt Laanemets (2012)

Vi kan konstatera att opersonlig passiv inte är särskilt vanlig; vanligast är den i danska, 10,0 % av de undersökta exemplen, och ovanligast i svenska, 3,4 %, med norska mittemellan, 7,7 %. Trots att passiv generellt används oftare i svenska, särskilt i svenskt skriftspråk, än i danska och norska (jämför tabell 1), är bruket av opersonlig passiv alltså ovanligare i svenska.

Om vi nu delar upp exemplen i *s*- och *bli(ve)*-passiv framträder tydliga skillnader mellan danska och norska å ena sidan och svenska å den andra.

	Da -s	Da <i>blive</i>	No -s	No <i>bli</i>	Sv -s	Sv <i>bli</i>
Skrift	102	74	112	62	27	1
%	9,97	7,1	11,2	5,95	2,8	0,3
Total	1023	1040	1002	1042	951	733
Tal	96	202	20	44	77	3
%	15,5	9,7	9,5	5,2	6,0	1,4
Total	620	2082	211	841	1275	217

Tabell 4. Opersonlig passiv i skrift- och talspråk enligt Laanemets (2012)

Det framgår av tabell 4 att opersonlig passiv används i båda passivformerna i danska och norska, medan *bli*-passiv nästan inte förekommer alls i svenska. Även i danska och norska är opersonlig *s*-passiv vanligare, både i tal och skrift. Högst frekvens har opersonlig *s*-passiv i danskt talspråk, där den utgör 15,5 % av de passiva förekomsterna. Några danska och norska exempel anges i (16)–(17), tagna från Laanemets (2012: 119f., 181f.). Först visas ett intransitivt och ett transitivt *s*-passivexempel och sedan motsvarande med *bli(ve)*-passiv.

- (16) a. når det gælder så er det mig når der skal *puttes* når der skal *soves* og
(da tal)
- b. Der skal specielt *skaffes* flere praktikpladser, også til voksenlærlinge.
(da skrift)
- c. så kan man jo godt høre at der *bliver talt* helt anderledes i dag
(da tal)
- d. fordi der *bliver forlangt* utroligt meget af nogle *££* mennesker
(da tal)

Exemplet i (16a) med ett modalverb som följs av *s*-passiv i infinitiv är den vanligaste typen för *s*-passiv i danskt talspråk (Laanemets 2012: 144).

- (17) a. De skal både påse at det ikke *fiskes* med ulovlige redskaper og ... (no skrift)
 b. Det *skrives* så mangt om institusjonene her i byen (no skrift)
 c. da var det bare (.) restgarn og så *ble* det da *strikket* (no tal)
 d. for det *ble bygd* veldig mye akkurat den tida (no tal)

De två norska *bli*-exemplen är i preteritum, där *bli*-passiv är förväntat. I svenska förekommer opersonlig *s*-passiv mer sällan än i danska och norska, 2,8 % och 6 % i skrift respektive tal. Koordineringar och kvantifierande bestämmningar är vanliga, se (18).

- (18) a. och det *sölas* och det *slafsas* och det *svärs* va liksom (sv tal)
 b. Det är ändå någonting det *pratas* väldigt mycket om i olika frågespalter. (sv skrift)

Beträffande *bli*-passiv avviker antalen för svenska tydligt; i hela materialet med 950 *bli*-passiv förekommer bara fyra exempel på opersonlig passiv, att jämföra med 276 i danska och 106 i norska. Av dessa är ett intransitivt, ur talspråksmaterialet, se (19).

- (19) \$A: då STÄdar du jaha (sv tal)
 \$B: ha (.) det den dagen det *blir städad* nå men jag jag får nog utlopp på ...

Talare A undrar, lite ironiskt, om B verkligen tänker städa. B svarar med *ha*, följt av *det* och startar sen om med *den dagen* följt av en opersonlig passiv om ett eventuellt städande i framtiden. Som nämndes ovan i avsnitt 2, används *bli* gärna när talaren vill framhäva att aktionen äger rum i framtid.

Det fanns tre transitiva exempel i Laanemets material varav ett visas i (20). Det liknar de autentiska exemplen i (21).

- (20) \$A: men jag har en känsla av att det *blir* inte någonting *gjort* där ändå (sv tal)
- (21) a. Det *blev* inte så mycket *sagt* kanske. (Engdahl 1999: 31)
 b. Men då *blev* det ingenting *gjort*. (—”—)
 c. Det hade *blivit* många fler *dödade*. (Sveriges Radio, P1-morgon 15-02-26)

Gemensamt för (20) och (21), och det belagda exemplet i SAG (15b), är att de framhäver avsaknaden av ett väntat resultat; *inte så mycket blev sagt, ingenting blev gjort* och *inga liljekonvaljer blev plockade*.¹⁵

5 Hur används opersonlig *bli*-passiv i svenska?

Låt oss nu försöka identifiera hur opersonlig *bli*-passiv används i svenska med utgångspunkt i de belagda exemplen (15b), (20)–(21). Med dessa som modell sökte vi i Språkbanken med hjälp av sökverktyget *Korp* efter opersonlig *bli*-passiv med transitivt verb. Eftersom vi misstänkte att det kunde finnas genreskillnader i bruket, sökte vi separat i delkorpusarna för skönlitteratur, tidningstext och bloggar. Vi sökte även i det svenska talspråksmaterialet i *Nordic Dialect Corpus* (Johannessen et al. 2009), dock utan att få några relevanta träffar, vilket kan bero på den korpusens storlek, cirka 300 000 ord. En schematisk överblick över söksträngen ges i (22).

(22) {det BLI | BLI det} []{0,1} {INGEN | MYCKEN | MÅNGEN | NÅGON | artikel | pronomen | grundtal } []{0,1} PCP ej-NN

Vi sökte alltså efter *det* följt av, eller föregånget av, någon form av lemmat *bli*, ett valfritt ord för eventuell negation eller adverbial, en förekomst av obestämd artikel, räkneord eller något av de kvantifierade pronomina *ingen*, *mycken*, *mången* eller *någon*, följt av ett möjligt huvudord och ett particip. Slutligen specificerade vi att participet inte skulle följas av ett substantiv, för att utesluta träffar där participet står som attribut i en nominalfras. Vi sökte även efter opersonlig *s*-passiv med transitivt verb i samma material för att få fram jämförbara frekvenssiffror. Sökningar i *Korp* med specifikationen SFO, för *s*-form, hittar även deponens och reciproka verb som *hoppas* och *råkas*. För att utesluta sådana använde vi söksträngen i (23) i avancerad sökning.¹⁶

(23) [word = "det" %c][lemma not contains ".*s" & msd = "VB.*SFO"]

Denna söksträng hittar *det* följt av verb med specifikationen SFO under förutsättning att lemmat inte slutar på *-s*.

En översikt över antalet träffar i de olika materialen visas i tabell 5. Först anges förekomst per miljon ord och sedan, i parentes, antalet förekomster totalt av ordningen direkt objekt particip, DO PCP, respektive PCP DO.¹⁷

Typ av passiv	Skönlitteratur	Göteborgs-Posten	Bloggmix
	23 miljon ord	272 miljon ord	505 miljon ord
{det BLI BLI det} DO PCP	0,3 (8)	0,1 (35)	0,5 (~240)
{det BLI BLI det} PCP DO	0	0	0,001 (1)
{det <i>s</i> -passiv <i>s</i> -passiv det}	40 (~900)	53 (~14 500)	49 (~24 600)

Tabell 5: Relativ frekvens och antal förekomster av opersonlig passiv med transitivt verb i *Korp*

Dessa riktade sökningar gav tillräckligt med träffar så att vi kan säga något mer precist om hur opersonlig *bli*-passiv används i svenska. Konstruktionen är vanligast i de informella bloggtexterna, cirka 0,5 förekomster per miljon ord, att jämföra med 0,1 per miljon ord i tidningstext. Konstruktionen är vidare mycket ovanlig jämfört med opersonlig *s*-passiv med transitivt verb, som är i storleksordningen hundra gånger vanligare än opersonlig *bli*-passiv i skönlitteratur och bloggtext och 400 gånger vanligare i tidningstext.¹⁸

Några typiska träffar visas i (24). En stor andel är negerade, drygt hälften i tidningsmaterialet GP och mer än tre fjärdedelar i Bloggmix. Vanligast är ett nekande pronomen som i (24a–c), men även negation med *inte* eller *aldrig* förekommer, som i (24d,e).

- (24) a. Det *blev* ingen post *utdelad* alls igår. (GP)
 b. Det *blev* inget mer *sagt*. (skön)
 c. Då *blir* det inget *betalt*. (skön)
 d. Tisdag jobbade jag kväll så då *blev* det inte mycket *gjort*. (blogg)
 e. Efter en intern diskussion om nomineringarna till priset *blev* det aldrig något pris *utdelat* från partiet. (GP)

Exemplen framhåller att ett väntat resultat inte inträffar eller att en handling inte blir av. Detta kommenteras ibland uttryckligen som i (25a). Uppradningar av vad som inte blir gjort är inte ovanliga, se (25b). Ofta finns det en kontrast antydd, som i (25c).

- (25) a. Jag sitter där vid datorn och ska skriva, jag vet vad jag ska göra men det *blir* ändå inget *gjort*. (GP)
 b. Utan deras försörjning och rimliga villkor *blir* det inga filmer *gjorda*, inga böcker *skrivna*, inga låtar *komponerade*. (GP)
 c. Fotografen får först veta att ”här *blir* det inga bilder *tagna*”, men får till slut ”eftersom jag känner mig snäll i dag”. (GP)

Konstruktionen används också för att framhäva att något blir *gjort*, ofta med en numerisk bestämning. Det vanligaste verbet är *göra*; det förekommer i cirka 40 % av samtliga exempel.

- (26) a. “så hit med en skyffel så det *blir* något *gjort*” (skön)
 b. I går *blev* det bara två mål *insläppta*, (GP)
 c. Allt som allt *blev* det fem hus *byggda*. (GP)

Som framgår av tabell 5 är konstruktionen mest frekvent i den informella Bloggmixkorpuser där inlägg som i (27) är typiska.

- (27) a. Det *blev* inget *bloggat* igår för jag höll på med annat.
 b. och det *blev* några kort *tagna* med mobilen.
 c. Det blir spännande att se vad det *blir* för något *publicerat*.
 d. Nehej, gott folk, här vid bloggen *blir* det inga barn *gjorda*.

Vi finner alltså att opersonlig *bli*-passiv med transitiva verb används på ett ganska enhetligt sätt i svenska. Konstruktionen används när man vill framhålla avsaknaden av ett väntat resultat eller en väntad aktivitet, men även för att betona att ett resultat faktiskt föreligger, då ofta kvantifierat.¹⁹

6 Ordföljd och kongruens i opersonlig *bli(ve)*-passiv

Låt oss nu se närmare på ordningen mellan particip och objekt i opersonlig *bli(ve)*-passiv. Som diskuterats i bl.a. Christensen & Taraldsen (1989) och Holmberg (2002) är det ett intressant samspel mellan ordföljd och kongruens i de fastlandsskandinaviska språken; om objektet står före participet kongruerar detta med objektet, men om objektet följer participet står detta oböjligt i neutrum singular.²⁰ Holmberg illustrerar möjligheterna med de svenska exemplen i (28) (Holmberg 2002: 86).

- (28) a. Det har *blivit skrivet* / **skrivna* tre böcker om detta. (sv)
 b. Det har *blivit* tre böcker **skrivet* / *skrivna* om detta.

Holmberg analyserar denna variation inom det Minimalistiska programmet (Chomsky 1995, 2001) med hjälp av ett antal parametrar, exempelvis huruvida det expletiva subjektet och participet har ϕ -drag, vilket anses vara nödvändigt för kongruens, och huruvida participfrasen är en *fas* 'phase' i Chomskys bemärkelse, vilket påverkar framför allt ordföljden.²¹ I följande avsnitt undersöker vi i vilken mån Holmbergs parametrar förklarar ordföljds- och kongruensmönstren i de fastlandsskandinaviska språken.

6.1 Svenska

I avsnitt 3 visades att transitiv *bli*-passiv i svenska normalt har ordningen DO PCP. SAG (4: 386) nämner att participet även kan stå före det kvarstående objektet "mest regionalt i Sydsverige" och då utan att kongruera med det.²² I tillägg till (15a) med kongruerande particip, upprepat här som (29a), anför SAG varianten i (29b) med inkongruent particip.

- (29) a. Det *blev* inga skrivningar *rättade* den kvällen heller. (SAG 4: 386)
 b. Det *blev* inte *rättat* några skrivningar den kvällen heller.

I sin analys av svenska antar Holmberg att både det expletiva subjektet *det* och participet har ϕ -drag och vidare att participfrasen PrtP utgör en fas, där EPP måste evalueras. I fall det expletiva subjektet förbinds i VP, uppfyller det EPP och participet kongruerar med det (28a, 29b). Men i fall det expletiva subjektet förbinds ('is merged') högre upp, i förhållande till hjälpverbet, saknar PrtP subjekt och ett EPP-drag på huvudet attraherar DO till Spec,PrtP och participet kongruerar med DO (28b, 29a) (se Holmberg (2002: 106f.) för en närmare redogörelse).

För att få en uppfattning om i vilken mån ordföljden PCP DO används i svenska, sökte vi efter sådana förekomster med en modifierad version av söksträngen i (22) där participet står före de olika objektstyperna. Resultaten visas på rad två i tabell 5; endast ett exempel hittades, (30a) från Bloggmix, som väntat utan kongruens med det efterställda objektet.

- (30) a. Så det *blev* inte *skrivet* någon berättelse om loppet. (blogg)
 b. ? Så det *blev* ingen berättelse om loppet *skrivnen*. (konstr.)
 c. Så det *blev* ingen berättelse *skrivnen* om loppet. (konstr.)

(30a) låter helt naturligt, och bättre än (30b) med framförställt objekt. Det är möjligt att tyngden i *någon berättelse om loppet* kan ha påverkat placeringen. (30c) med efterställt attribut flyter bättre (jfr Holmbergs (28b)). I Laanemets (2012) material förekom ett exempel på ordföljden PCP DO, se (31), där två samordnade particip står före objektet *en droppe*.

- (31) Men det *blir* varken *pressat* eller *jäst* en droppe från de cirka 250 plantorna på gården i år heller. (sv skrift)

(30a) och (31) är alltså de enda svenska exemplen med *bli*-passiv som har ordföljden PCP DO. Ordningen PCP DO är grammatisk, men förekommer ytterst sällan i de textkorpora som undersökts här; ytterligare undersökningar av sydsvenskt text- och talspråkmaterial behöver naturligtvis göras. När ordningen PCP DO faktiskt används, verkar det föreligga någon ytterligare omständighet såsom extra längd eller samordning.

Holmberg tar även upp opersonlig passiv med både direkt objekt och indirekt objekt och anför följande exempel (Holmberg 2002: 87, 114).

- (32) a. Det blev givet pojken presenter. (sv)
 b. Det blev inte många barn givna presenter den julen.

Några sådana exempel har inte kunnat beläggas i korpussökningar. Ordföljden PCP IO DO, som i Holmbergs exempel (32a), nämns över huvud inte som en

möjlighet i SAG. Däremot tar SAG (4: 387) upp att obetonade pronomina IO kan placeras före participet i vanlig perifrastisk passiv, som i (33a), även om konstruktionen “gör ett något ålderdomligt intryck”. Givet vad våra undersökningar visat om hur *bli*-passiv används i svenska, skulle vi följaktligen vänta att hitta exempel som (33b), alltså med pronomina IO och ett obestämt kvantifierat eller negerat DO före participet. Den typen bedöms vara möjlig även om vi inte hittat några belägg i *Korp*.²³

- (33) a. Bidraget skulle bli *oss* beviljat omgående, stod det i brevet. (SAG 4: 387)
 b. Det skulle *bli* oss en belöning *tilldelad*. (konstr.)

Holmbergs parametervärden för svenska förutsäger korrekt att båda ordföljderna är grammatiska, men har lite att bidra med när det gäller den faktiska distributionen. Den vanligaste ordföljden, DO PCP, kan användas under förutsättning att DO är negerat eller kvantifierat. Detta villkor skulle kunna införlivas i formuleringen av parametrarna. Den alternativa ordföljden, PCP DO, verkar enbart förekomma om DO är tungt (28a, 30a, 31). Vad gäller det mer övergripande valet – det mellan den omarkerade *s*-passiven och den markerade *bli*-passiven – är det enligt vår bedömning osannolikt att det går att formulera i termer av rent syntaktiska parametrar.

6.2 Danska

Som nämnts i avsnitt 3, konstrueras opersonlig passiv i danska med *der* som expletivt pronomen. Holmberg (2002) antar att både *der* och participet i danska saknar ϕ -drag, vilket omöjliggör kongruenta particip. Vidare antar han att PrtP i danska inte utgör en fas; följaktligen väntas bara ordföljden PCP DO förekomma. Det stämmer att den omarkerade ordningen i opersonlig *blive*-passiv är PCP DO, och det är den som visas i GDS.²⁴ Samtliga 121 exempel på *blive*-passiv med transitivt verb i Laanemets (2012: 121ff.) hade denna ordföljd (se (16d)). Några ytterligare exempel från hennes undersökning av både tal och skrift ges i (34a–c); (34d) är från *Nordic Dialect Corpus* (NDC).

- (34) a. Der kan for eksempel *blive stillet* politiske betingelser fra modtagerlandets side
 (da skrift)
 b. der *bliver* næsten ikke *optaget* nye elever (da tal)
 c. Der er *blevet produceret* flere terrorister i de sidste år pga. den politik,
 (da skrift)
 d. der *blev bygget* et hus til hende (NDC, sjælland6)

Cirka en femtedel av exemplen innehöll en kvantifierande bestämning (Laanemets 2012: 181f.), vilket vi har sett är mycket vanligt i opersonlig *bli*-passiv i

svenska. Jämför t.ex. (34c) med det svenska exemplet (21c). (34a,b,d) skulle däremot troligen översättas med *s*-passiv på svenska.

Vikner (1995: 192–196) menar att det inte är helt ogrammatiskt att placera ett objekt före ett passivt particip i danska och anför följande exempel; vi återger dem med hans bedömningar.

- (35) a. ?? at der blev et æble spist
 b. ?? at der er blevet et æble spist

För att undersöka i vilken utsträckning ordningen DO PCP används i danska gjorde vi en liknande sökning i *KorpusDK* (56 miljoner ord) som den vi genomfört för svenska med söksträngen i (22). Allt som allt fann vi 11 exempel varav åtta var negerade.

- (36) a. Hver gang der bliver en ny indlagt, skal man sætte sig ind i patientens journaler.
 b. Der blev ingenting sagt, før det ringede på døren,
 c. Ifølge SAS blev der ingen fejl fundet på nogle af flyene,
 d. Om den faglige side af sagen blev der intet sagt

Särskilt de negerade exemplen, som alla hade negerade pronomen, påminner mycket om de svenska data, jfr (24), (25), (27).

Enligt Karen Margrethe Pedersen (e-post 27 april 2015) är ordföljden DO PCP möjlig i alla traditionella danska dialekter, se Pedersen (u.u.) varifrån (37a,b) och (38) är hämtade.²⁵ (37c,d) kommer från NDC.

- (37) a. der blev så en kasse senket ned
 b. der blev mange løjer lavet sådan en aften (Fyn)
 c. der blev inte noget gjort ved det der # det tror a inte (NDC, østjylland2)
 d. klokken fem om morgenen der blev der én # skudt ned (NDC, fyn2)

I Sønderjylland (Nordslesvig) är detta den föredragna ordföljden vid passivt transitivt verb, även vid *s*-passiv, enligt K.M. Pedersen, se (38b,c).

- (38) a. da blev der en stor gryde grød kogt hver dag (Sønderjylland)
 b. der skal meget korn høstes endnu
 c. der skulle en høne slagtes

Lägg märke till att participet står i neutrum, utan kongruens även när objektet är framföreställt, (37a,b,c) och (38a).²⁶ Med Holmbergs synsätt kan detta ses som tecken på att de dialekterna numera saknar \emptyset -drag på expletivt *der* och particip, men att PrtP utgör en fas, som i svenska. I äldre danska, när ordföljden DO PCP tydligen var vanligare, förekom även kongruens med participet, se ex-

empen i (39) från Høysgaard (1752), som K.M. Pedersen vänligen förmedlat. Senare grammatiker, som Mikkelsen (1894, 1975 [1911]), saknar exempel med ordningen DO PCP.

- (39) a. Der *blev* en sølvske *staalen* (s. 327)
 b. Der *blev* en Död *udbaaren* (s. 345)

Vi hittade två exempel med *blive*-passiv med indirekt objekt i *KorpusDK*, båda med den väntade ordningen PCP IO DO, se (40).

- (40) a. Jeg skulle være naturlig, der *blev* ikke *pålagt* mig noget.
 b. En helt anden ting er så, at jeg mener, der *bliver pålagt* børn et alt for stort ansvar i dag.

I danskt skriftspråk dominerar ordningen PCP DO tydligt, vilket stämmer med Holmbergs parametervärden för danska. Uppdelningen i två parametrar – där den ena bestämmer förekomsten av kongruens och den andra objektets placering i förhållande till participet – får visst stöd därav att kongruens saknas även när ordningen DO PCP förekommer, vilket är fallet i flera dialekter. För att kunna utvärdera de föreslagna parametrarna behövs en grundlig diakronisk studie av utvecklingen av danska participkonstruktioner.²⁷

6.3 Norska – bokmål

Holmberg (2002) delar upp norska i två huvudtyper, Norwegian 1 som svarar mot *bokmål*, och Norwegian 2 som i grova drag svarar mot *nynorska* (Holmberg 2002: 100ff.). Vi följer hans uppdelning här, även om många forskare menar att det inte går att göra en så schematisk uppdelning, se t.ex. Aa, Eide & Åfarli (2014).²⁸

Enligt Holmberg har bokmål samma parametervärden som danska, dvs. varken expletivt *det* eller particip har ϕ -drag och PrtP är inte en fas. Följaktligen väntas den omarkerade ordningen vid transitiv *bli*-passiv vara PCP DO. Samtliga transitiva opersonliga bokmålexempel i Laanemets (2012) hade denna ordföljd och några ytterligare exempel därifrån och *NDC* följer här.

- (41) a. for det *ble bygd* veldig mye akkurat den tida (no tal)
 b. Det *ble* ikke *funnet* tekniske bevis i kvinnens leilighet. (no skrift)
 c. Det er derfor usikkert om det *blir gjort* noe med klimaet i år. (no skrift)
 d. I bielvene til Klondike og i uttørrede elveløp *ble det funnet* gull (no skrift)

Även i bokmål är det förhållandevis vanligt att det direkta objektet är kvantifierat (41a,c), men konstruktionen används företrädesvis för att beskriva hän-

delser i förfluten tid (41a,b,d). Dessa exempel skulle på svenska återges med *s*-passiv.

På samma sätt som för danska undersökte vi om ordföljden DO PCP förekommer över huvud taget med hjälp av sökningar i en delkorpus om 41,4 miljoner ord med tidningstext och skönlitteratur ur *Leksikografisk bokmålskorpus* (LBK). Vi fann bara en handfull exempel, varav ett par visas i (42). Lägg märke till avsaknaden av kongruens som tydligt framgår i (42b).

- (42) a. Dermed *blir* det mye vanndamp *fordelt* på hver dråpe. (LBK)
 b. Ifølge Amnesty International *ble* det 5.000 uskyldige *drept* (LBK)

Däremot fann vi inga exempel med negerade pronomen eller andra kvantifierade uttryck före participet, alltså motsvarigheter i bokmål till (24) i svenska och (36) i danska. Exempel med *mye* förekom, som i (43), men här är det nog fråga om en adverbial bestämning till verbet *snakke* som konstrueras med ett prepositionskomplement.

- (43) Det *ble* mye *snakket* om år 2000-problemet. (LBK)

Avsaknaden av exempel med negerade objekt före participet i bokmålskorpusen hänger troligen ihop med att det i bokmål är ovanligt att låta ett negerat objekt stå före ett particip i aktiva satser, medan detta förekommer ganska ofta i danska och svenska, se exemplen i (44), hämtade från Engels (2012).

- (44) a. Manden havde måske ingenting sagt. (da)
 b. Mannen hade kanskje ingenting sagt. (sv)

Engels (2012) har visat att framförställning av negerade objekt förekommer både i talspråk och i informellt skriftspråk som bloggtexter. Hon undersökte placeringen av negerade objekt vid fem vanliga verb (*få, göra, höra, se, säga*) genom sökningar på Google i danska, norska och svenska och fann att 33 % placerades preverbalt i danska, 15 % i svenska, men inte alls i norska (Engels 2012: 114, Table 1).

6.4 Nynorska

Enligt Holmberg (2002: 126) har nynorska (hans Norwegian 2) samma parametervärden som svenska och man förväntar sig därför att finna både kongruenseffekter och variation i ordföljden. Som bekant har flera norska dialekter kongruensböjning av perfekt particip, precis som i svenska, men vanligtvis bara om argumentet föregår participet, som i de aktiva exemplen i (45) som Holmberg (2002: 100) anför för att visa kongruensmönstren.

- (45) a. Nokre gjester er komne /*kome. (nynorska)
 b. Det er kome /*komne nokre gjester.

NRG (1997: 846) tar även upp att participet kan visa kongruens med ett efterställt objekt, särskilt om det formella subjektet är *der*:

- (46) a. Det *vart skoti* ein elg. (NRG 1997: 845)
 b. Der *vart skoti/skoten* ein elg. (NRG 1997: 846)

Samspelet mellan användningen av *der* som formellt subjekt och eventuell kongruens med participet har analyserats i Åfarli (2009) och var även föremål för undersökning i den stora enkätstudie som ligger till grund för *Nordic Dialect Database* (se Lindstad et al. (2009)). De norska informanterna fick bedöma exempel som i (47).

- (47) a. Der/det/her *vart skotne* mange elgar i fjor. (No #1235)
 b. Der/det/her *vart skote* mange elgar i fjor. (No #1236)

Resultaten från enkätstudien visar på större variation än man kunde ha väntat från tidigare teoretiska studierna, inklusive Holmbergs parameteranalys. Variationen diskuteras ingående i Aa, Eide & Åfarli (2014) där det visas att informanternas ålder kan spela roll, något som tyder på en pågående språkförändring. Se även Larsson (2014) där preferensmönstren illustreras med kartor.^{29,30}

När det gäller objektets placering i förhållande till participet förutsäger Holmbergs parametervärden att vi borde hitta både PCP DO och DO PCP. Precis som i svenska föredras den ena ordningen starkt, men till skillnad från svenska är den omarkerade ordningen i transitiv *bli*-passiv i nynorska PCP DO, precis som i bokmål, se (48a). Dock förekommer ordföljden DO PCP med kvantifierat objekt, som i talspråksexemplet i (48b), från Vangsnes (2002: 65). I nynorskdelen av *Oslo-korpuset av taggede norske tekster* (3,8 miljoner ord) fann vi ett exempel med framförställt negerat objekt, se (48c).³¹

- (48) a. det *ble skrevi* ordrelister (NDC fredrikstad)
 b. No har det *vore* mange bøker *skrivne* om det emnet. (västnorska)
 c. Ei lang stund *vart* det ingenting *sagt*. (H.S. Dehlin)

Vi konstaterar att det förekommer en viss variation beträffande kongruens i nynorska, men att denna variation snarare beror på valet av formellt subjekt – *det* eller *der* – än på placeringen av objektet. Precis som i fallet med svenska räcker inte Holmbergs parametervärden för att förklara att den ena ordföljden – i det här fallet PCP DO – är starkt föredragen.³²

7 Avslutande kommentarer

Våra korpusundersökningar har bekräftat att opersonlig passiv förekommer i danska, norska och svenska, men att det är ganska stora skillnader, både beträffande vilken passivform som används, om participet visar kongruens och hur ett eventuellt objekt placeras i förhållande till participet. I danska och norska förekommer både *s*-passiv och *bli(ve)*-passiv, med en liten övervikt för *bli(ve)*-passiv i informella medier. Vidare spelar tempus en stor roll; *s*-passiv används ofta i presens och infinitiv, medan *bli(ve)*-passiv föredras i andra tempus, se (49)–(50). I danska spelar även modus in på så sätt att *s*-passiv väljs när satsen uttrycker ett förhållande som inte är beroende av talaren.

- (49) a. Der *tales* dansk. (da)
 b. Der *blev talt* dansk.
- (50) a. Det *snakkes* norsk. (no)
 b. Det *ble snakket* norsk.

I svenska är däremot *s*-passiv den omarkerade formen i alla tempus.

- (51) a. Det *talas* svenska. (sv)
 b. Det *talades* svenska.
 c. # Det *blev talat* svenska.

I svenska kan *bli*-passiv användas för att betona att skeendet äger rum i framtid eller har ingressiv aspekt. Med hjälp av riktade sökningar i Språkbankens stora textmaterial har vi visat att opersonlig *bli*-passiv även används i en särskild konstruktion som lyfter fram avsaknaden av ett väntat resultat eller resultatet i sig.

- (52) a. Då *blev* det inte mycket *gjort*.
 b. Igår *blev* det bara två mål *inläppta*.

I svenska är ordföljden i denna konstruktion så gott som alltid (kvantifierat) DO PCP, med kongruens mellan DO och PCP. I danska och bokmål är ordföljden i standardspråket så gott som uteslutande PCP DO, utan kongruens och med större variation i typen av objekt.

- (53) a. der *blev bygget* et hus til hende (da)
 b. I bielvene til Klondike og i uttørrede elveløp *ble* det *funnet* gull. (no)

Att översätta (52a) till bokmål eller (52b) till nynorska med bibehållen ordföljd skulle inte bli bra. Inte heller skulle det fungera att översätta (53) till svenska

med bibehållen *bli*-passiv. Det är viktigt att känna till dessa systematiska skillnader eftersom de kan påverka vad språkbrukare betraktar som acceptabelt eller icke acceptabelt. Detta kan i sin tur ha betydelse för vilka slutsatser som kan dras på basis av tvärspråkliga enkätundersökningar.

Även om ordföljden DO PCP knappast används i danskt standardspråk, har vi visat att den förekommer, eller har förekommit, både dialektalt och i *KorpusDK*, medan vi har funnit färre belägg för den ordföljden i bokmål. Här vore det önskvärt med mer forskning, både om den historiska utvecklingen och den dialektala utbredningen, vilket naturligtvis underlättas av elektroniskt tillgängliga material. För svenskans del är det ett problem att *bli*-passiv, och särskilt opersonlig *bli*-passiv, är så ovanlig att det skulle behövas betydligt större tal-
språks- och dialektkorpusar för att få tillräckligt med data.³³

Appendix

<i>det</i> med <i>s</i> -passiv	Skönlitteratur	Göteborgs-Posten	Bloggmix
<i>Antal förekomster totalt</i>	4 566	78 391	126 140
intransitiv	6,0 %	6,0 %	11,5 %
transitiv	22,0 %	18,5 %	19,5 %
med bundet adverbial	7,0 %	14,5 %	10,0 %
med extraponerad sats	29,0 %	14,5 %	25,5 %
referentiellt <i>det</i> eller artikel	30,0 %	36,0 %	30,0 %
irrelevant	6,0 %	8,0 %	3,5 %

Tabell 6. *Opersonlig s-passiv i svenska: antal förekomster och uppskattad fördelning på olika typer*

Noter

1. Vi tackar Karen Margrethe Pedersen för sakkunnig information om förhållandena i danska dialekter. Filippa Lindahl och Henrik Rosenkvist har bidragit med hjälpsamma kommentarer på en tidigare version. Vi tackar även deltagarna vid grammatikseminariet i Göteborg, mars 2015, och vid grammatikseminariet i Lund, oktober 2015, för värdefulla synpunkter och vill särskilt nämna Erik Petzell, Lars-Olof Delsing, Verner Egerland, Gunlög Josefsson, Valéria Molnár och Halldór Sigurðsson. Kommentarer från en anonym NLT-konsulent och redaktör Øystein Vangsnes har också varit till stor hjälp.

2. Perifrastisk passiv bildas med hjälp av ett hjälpverb, *bli(ve)*, *varda* eller *vara*, och perfekt particip. I denna undersökning tar vi inte upp passiv med *vara*, främst på grund av svårigheter att skilja den från predikativkonstruktioner i korpusmaterialen. På danska har infinitiven formen *blive*. Vi använder beteckningen *bli(ve)*-passiv när vi talar om alla tre språken och *blive*-passiv när vi talar specifikt om perifrastisk passiv i danska.
3. Se Laanemets (2012: 62ff.) för information om korpusurval och sökmetoder. Generella frekvensuppgifter återfinns i Laanemets (2012: 88ff.).
4. Tabell 1 är en sammanslagning av data från tabell 5.1 och 5.2 i Laanemets (2012: 88).
5. Tabell 2 är en sammanslagning av data från tabell 5.3 och 5.4 i Laanemets (2012: 92).
6. Faktorer som påverkar valet av passivform tas upp i äldre grammatiker som Mikkelson (1975) [1911] och Western (1921) och har diskuterats av många forskare, se Holm (1952), Sundman (1987), Engdahl (1999) och Laanemets (2012: 47–61) för översikter. De olika passivformerna behandlas, mer eller mindre utförligt, i referensgrammatikerna NRG (1997), SAG (1999) och GDS (2011).
7. I Laanemets undersökning av 1643 exempel med *s*-passiv i danska fanns bara 20 exempel i preteritum, medan perfekt och pluskvamperfekt saknades helt. Samtliga 1213 norska *s*-passivexemplen var i infinitiv eller presens. Detta kan jämföras med att det fanns 393 preteritum, 154 perfekt och 25 pluskvamperfekt bland de 2226 svenska *s*-passivexemplen (2012: 97). Se Lundquist (2015) för en diskussion av böjningsparadigmens betydelse för vilka passivformer som används.
8. SAG använder termen *egentligt subjekt* för det postverbala ledet, medan NRG använder termen *potensiellt subjekt* i presenteringssatser. NRG (1997: 846f.) räknar substantivfrasen i (4b) som ett direkt objekt och visar att det skiljer sig från potentiellt subjekt i pseudosamordningar och kontrollstrukturer, medan SAG (4: 372 not 1) tar upp att passiva transitiva verb kan samordnas med passiva intransitiva verb, som i (i). Se även SAG (3: 389 ANM).
 - (i) [...] då kan hon tro att det *lagas* mat och *springs* i vinkällaren stup i minuten
(R)

SAG (4: 372) tar även upp att den underförstådda aktanten vid transitiva verb som i (4b) kan vara Upplevare, som i (ii).

 - (ii) Det *hördes* oväsen utanför dörren.

I operonlig passiv med intransitiva verb är den underförstådda aktanten däremot alltid Agent.

Enligt GDS (2011: 1292) är “[s]ubjektsnedskrivning med indsættelse af *der/her*-subjekt [...] muligt generelt ved transitive verber”.
9. Lars-Olof Delsing har påpekat att det finns en ytterligare skillnad mellan typen i (4a) och exemplen med extraposition i (5). I det senare fallen kan det passiva verbet placeras initialt i vad som ser ut som en kil-konstruktion (*stylistic fronting*) (i), medan detta inte är möjligt vid transitiv operonlig passiv, (ii).
 - (i) Noteras bör att samtliga politiska partier har ställt sig bakom valet.
 - (ii) *Serveras kan ett vitt vin till förrätten.
10. Se även GDS (2011: 747–751).
11. Detta tas även upp i Heltoft (1994) och i GDS där flera intressanta observationer angående skillnader mellan svenska och danska återfinns (GDS 2011: 751–765).
12. Holm (1952: 66ff.; 147) talar om *frekventativ* användning och ger exempel ”från folkmälen”.

13. Autentiska exempel i SAG markeras med R för skönlitteratur, S för sakprosa och T för talspråk.
14. Laanemets (2012: 118ff.) skiljer i sina tabeller på 'passivkonstruktioner med formellt subjekt' dvs. med intransitivt verb som i (1) eller verb med bundet adverbial som i (2), och 'passivkonstruktioner med förelöbigt subjekt' dvs. med transitivt verb som i (3) och med extraponerad sats som i (5a,b). Den typen är alltså inte medräknad i våra tabeller.
15. Lars-Olof Delsing framförde vid Grammatikseminariet i Lund 22 oktober 2015 att det är i sådana fall man kan använda *o*-prefixet vid verb i norrländska, som i (i).
(i) Vi har oplockat liljekonvaljer.
16. Tack till Malin Ahlberg på Språkbanken för hjälp med söksträngen.
17. I det senare fallet sökte vi efter PCP följt av olika typer av objekt. För de större materialen har vi gjort en uppskattning av antalet förekomster genom att först ta fram andelen operonlig passiv med transitivt verb i ett slumpmässigt urval på 200 eller 300 exempel och därefter räknat ut motsvarande andel av det totala antalet träffar. Underlaget med vår annotering finns tillgängligt i Språkbanken: <https://svn.spraakbanken.gu.se/sb-arkiv/pub/engdahl/Operonlig_passiv>
18. Sökningarna efter operonlig *s*-passiv gav såväl intransitiva och transitiva exempel som exempel med extraponerade satsers och anaforskt använt *det*. I tabell 5 anges bara *s*-passiv med transitivt verb. Hela fördelningen av olika sorters *s*-passiv som hittats med söksträngen i (23) visas i Appendix.
19. (27d) förtjänar en kommentar. Varianter på detta uttryck är mycket vanliga i blogg-texterna och används ofta synonymt med "här blir det inget gjort", se det förklarande exemplet i (i).
(i) Här *blir* det inga barn *gjorda*, brukar man ju säga när det inte händer nåt.
(blogg)
Uttrycket verkar ha varit vanligt på 1950-talet och spreds ytterligare när gruppen Factory 1978 spelade in en låt som hette "Vi sticker, här blir inga barn gjorda". Tack till Henrik Rosenkvist och Ylva Byrman för sakkunnig information.
http://sv.wikipedia.org/wiki/Efter_plugget
<https://www.youtube.com/watch?v=GUzo1EQWF0U>
20. Detta gäller inte för isländska där participet kongruerar även med efterställt objekt, se Sigurðsson (1989), Holmberg (2002: 96ff.), Vangsnes (2002) och Thráinsson (2007). Se även Larsson (2012) som undersöker ordföljd och kongruens vid *fä*-passiv.
21. Se Holmbergs översikt över parametervärdena (2002: 125f.). En utförligare diskussion av Holmbergs analys återfinns i Engdahl (in prep.).
22. Se även exempel i kapitlet *Egentliga subjekt*, SAG (3: 388ff.)
23. Det är även värt att nämna att vi inte fick några träffar där participet följs av ett bundet adverbial, trots att sådana skulle hittats av vår söksträng. Inga exempel som i (i)–(ii) förekom i materialet.
(i) Det *blev* inget *talat* om. (konstr.)
(ii) Det *blev* inte många *lyssnade* på. (konstr.)
Prepositionspassiv är visserligen förhållandevis ovanlig i svenska; 3,4 förekomster per miljon ord i skriftspråk enligt Engdahl & Laanemets (2015: 300, Table 3). I informellt skriftspråk och talspråk förekommer dock exempel som i (iii).
(iii) Jag begär ändå att *bli lyssnad* på.

24. I GDS (2011: 631) nämns den andra ordningen, DO PCP, i samband med en diskussion av verbal vs. så kallad "prädikativkonstruktion".
25. Som Pedersen (u.u.) visar förekommer ordningen nominal före infinit verbal även vid aktiva presenteringssatser (i) och resultativa konstruktioner (ii) i dialekterna.
- (i) har der nogen været inde ved dig (VJyll.)
 (ii) jeg har en høne slagtet
26. Bland danska dialekter är det bara bornholmska som numera kan ha kongruerande particip, se (i) från K.M. Pedersen, e-post april 2015.
(i) Dær	ble	ejnj	værja	tesatter -
<i>der</i>	<i>blev</i>	<i>en</i>	<i>vørge.MASK</i>	<i>tilsal.MASK</i>
- Bornholmska utmärks även av att användningen av *s*-passiv påminner mycket om det svenska bruket, se Pedersen (2013).
27. I sökningarna efter framförstållt DO i danska fick vi ett antal träffar som i (i)–(ii).
- (i) De udførte blot de opgaver, der *blev* dem *pålagt* af folkettinget,
 (ii) Vent og se, hvem der *bliver* dig *tildelt*.
- Här fungerar *der* antagligen som relativpronomen, ej som formellt subjekt, och det rör sig följaktligen inte om operonlig passiv. Förekomsten av potentiellt tvetydiga *der*-exempel diskuteras närmare i Laanemets & Engdahl (2015: 314). Oavsett vilken funktion *der* har i dessa exempel är det värt att lägga märke till att ordföljden IO PCP i danska bara verkar uppträda om DO är framflyttat.
28. Även Holmberg (2002: 101) antar att det finns mer variation i norska och räknar med en typ som han kallar Norwegian 3. Den utmärks av att använda *der* som expletiv samtidigt som den har participkongruens.
29. Sökningar på *bli*-passiv med *der* i NDC gav en träff med ett partikelverb och bundet adverbial:
- (i) så då de varrt slutt på slått'n så varrt dær *butta* omm på på beite (gjesdal_03gm)
- Observera att talaren växlar mellan *det* och *der* som formellt subjekt, vilket tydligen inte är ovanligt (Søfteland 2014: 241ff.).
30. Motsvarande undersökning genomfördes även med svenska och finlandssvenska informanter som fick bedöma (i) med olika expletiv och particip eller supinum.
- (i) Det/där *blev skjutet/skjutit/skjutna* många älgar förra veckan.
 (Sv #1414–19)
- Däremot testades inte ordningen DO PCP i (ii), ej heller (iii) med *s*-passiv, som helt klart är det omarkerade uttryckssättet i svenska.
- (ii) Det *blev* många älgar *skjutna* förra veckan.
 (iii) Det *sköts* många älgar förra veckan.
- Det spretiga resultatet (se Larsson 2014) återspeglar antagligen den osäkerhet informanterna kände inför konstruktioner som de inte själva använder.
31. (48a) har *vere* som hjälpverb. Tack till Anders Nøklestad för hjälp med sökning i nynorsk-korpusen som för närvarande bara är tillgänglig med ett äldre sökgränssnitt. En nynorsktalande NLT-konsulent rapporterar att hen godtar exempel som i (42a), men ej (42b).
32. Vi sökte även efter exempel med pronominellt indirekt objekt före participet i operonlig passiv i bokmål och nynorska utan att hitta några exempel. Därmed förekommer ordningen IO PCP i *bli*-passiv med extraponerad sats, som i (5d), både i bokmål (i) och i nynorska (ii).
- (i) Det *blir* meg ofte *fortalt* at israelske soldater scorer så høyt på motivasjon (LBK)

- (ii) Mellom *anna blir* det oss *fortalt* at kaninkjøt går til sjukehus der det særleg blir brukt som diettmat til pasientar (Bergens Tidende)
33. Ytterligere forskningsfrågor som inte ryms i denna artikel rör eventuella samband mellan ordföljden vid transitiv *bli(ve)*-passiv och vid så kallad *få*-passiv, se GDS (2011: 1289), NRG (1997: 847ff.), Larsson (2012).

Litteratur

- Aa, Leiv Inge, Kristin Eide & Tor Åfarli 2014: Somme mytar er fort avkledde: perfektum partisipp i dialektkorpuset. Johannesen, Janne B. & Kristin Hagen (red.): *Språk i Norge og nabolanda*. Oslo: Novus, 217–239.
- Anward, Jan 1981: *Functions of passive and impersonal constructions. A case study from Swedish*. Institutionen för lingvistik, Uppsala universitet.
- Biber, Douglas, Susan Conrad & Randi Reppen 1998: *Corpus Linguistics. Investigating Language Structure and Use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Carnie, Andrew & Heidi Harley 2005: Existential impersonals. *Studia Linguistica* 59, 46–65.
- Chomsky, Noam 1995: *The Minimalist Program*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Chomsky, Noam 2001: Derivation by Phase. Kenstowicz, Michael (red.): *Ken Hale: A Life in Language*. Cambridge, MA: MIT Press, 1–52.
- Christensen, Kirsti Koch & K. Tarald Taraldsen 1989: Expletive chain formation and past participle agreement in Scandinavian dialects. Benincà, Paola (red.): *Dialect Variation in the Theory of Grammar*. Dordrecht: Foris, 53–84.
- Engdahl, Elisabet 1999: The choice between *bli*-passive and *s*-passiv in Danish, Norwegian and Swedish. (Nordsem Report 3.) http://www.svenska.gu.se/digitalAssets/1336/1336829_engdahl-nordsem-passivechoice-1999.pdf
- Engdahl, Elisabet 2006: Semantic and syntactic patterns in Swedish passives. Lyngfelt & Solstad (red.): *Demoting the Agent. Passive, middle and other voice phenomena*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 21–45.
- Engdahl, Elisabet in prep: Expletive passives in Scandinavian – with and without objects.
- Engdahl, Elisabet & Anu Laanemets 2015: Prepositional passives in Danish, Norwegian and Swedish. A corpus analysis. *Nordic Journal of Linguistics* 38(3), 285–337.
- Engels, Eva 2012: Scandinavian Negative Indefinites and Cyclic Linearization. *Syntax* 15(2), 109–141.
- Enger, Hans-Olav 2001: Om *s*-passivens relasjoner til modalitet, aspekt og kasus. *Tijdschrift voor Skandinavistiek* 22(2), 411–433.

- Faarlund, Jan Terje, Svein Lie & Kjell Ivar Vannebo 1997: *Norsk referansegrammatikk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- GDS 2011 = Hansen & Heltoft.
- Hansen, Erik & Lars Heltoft 2011: *Grammatik over det Danske Sprog*. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Heltoft, Lars 1994: S-modus og perifrastisk modus. *Språkbruk, grammatik och språkförändring. En festskrift till Ulf Teleman*. Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Heltoft, Lars & Lisbeth Falster Jakobsen 1996: Danish passives and subject positions as a mood system. A content analysis. Engberg-Pedersen, Elisabeth, Michael Fortescue, Peter Harder, Lars Heltoft & Lisbeth Falster Jakobsen (red.): *Content, Expression and Structure: Studies in Danish Functional Grammar*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 199–234.
- Holm, Gösta 1952: *Om s-passivum i svenskan*. Lund: Gleerups.
- Holmberg, Anders 2002: Expletives and Agreement in Scandinavian Passives. *Journal of Comparative Germanic Linguistics* 4, 85–128.
- Hovdhaugen, Even 1977: Om og omkring passiv i norsk. Fretheim, Thorstein (red.): *Sentrale problemer i norsk syntaks*. Oslo: Universitetsforlaget, 15–46.
- Høysgaard, Jens 1979 [1752]: Metodisk Forsøg til en fuldstændig Dansk Syntax. I *Danske Grammatikere*, bind V. København: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.
- Jacobsen, Roy 1992: *Fata morgana*. Oslo: Cappelen.
- Johannessen, Janne Bondi, Joel Priestley, Kristin Hagen, Tor Anders Åfarli & Øystein Alexander Vangnes 2009: The Nordic Dialect Corpus – an Advanced Research Tool. Jokinen, Kristiina & Eckhard Bick (red.): *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009. NEALT Proceedings Series Volume 4*.
- Laanemets, Anu 2012: *Passiv i moderne dansk, norsk og svensk. Et korpusbaseret studie af tale- og skriftsprog*. Avh. Tartu Universitet. http://dspace.utlib.ee/dspace/bitstream/handle/10062/27711/laanemets_anu.pdf
- Laanemets, Anu 2013: The passive voice in spoken and written Danish, Norwegian and Swedish: A comparative corpus-based study. *Languages in Contrast* 13(1), 67–89.
- Laanemets, Anu & Elisabet Engdahl 2015: Findes der præpositions passiv i dansk? Schoonderbeek Hansen, Inger & Tina Thode Hougaard (red.): *15. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus 2014*, 87–104.
- Larsson, Ida 2012: Inte helt passiv: konstruktion med *få* + particip i tal och skrift. *Språk och stil* 22(2), 27–61.

- Larsson, Ida 2014: Expletives and agreement in passives. *Nordic Atlas of Language Structures (NALS) Journal* 1, 360–369.
- Lindstad, Arne Martinus, Anders Nøklestad, Janne Bondi Johannessen & Øystein Alexander Vangsnes 2009: The Nordic Dialect Database: Mapping Microsyntactic Variation in the Scandinavian Languages. Jokinen, Kristiina & Eckhard Bick (red.): *Proceedings of the 17th Nordic Conference of Computational Linguistics NODALIDA 2009. NEALT Proceedings Series, Volume 4*.
- Lundquist, Björn 2015 : The role of tense-copying and syncretism in the licensing of morphological passives in the Nordic languages. *Studia Linguistica*. (Published online 19 July 2015 DOI: 10.1111/stul.12036).
- Maling, Joan 2006: From passive to active. Syntactic change in progress in Icelandic. Lyngfelt, Benjamin & Torgrim Solstad (red.): *Demoting the Agent. Passive, middle and other voice phenomena*. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 197–223.
- Mikkelsen, Kristian 1894: *Dansk Sproglære med sproghistoriske Tillæg. Håndbog for Lærere og Viderekomne*. København: Lehmann & Stage.
- Mikkelsen, Kristian 1975 [1911]: *Dansk Ordføjningslære*. København: Hans Reitzels forlag.
- NRG 1997 = Faarlund, Lie & Vannebo.
- Pedersen, Karen Margrethe 2013: Brugen av *s*-passiv i traditionelt bornholmsk. I *Gode ord er bedre end guld. Festskrift til Henrik Jørgensen*. Aarhus universitet, 337–355.
- Pedersen, Karen Margrethe u.u: Simple *der*-konstruktioner. Kommer i *Dansk Sproghistorie* (under utarbetande vid Det Danske Sprog- og Litteraturselskab).
- SAG 1999 = Teleman, Hellberg & Andersson.
- Siewierska, Anna 1984: *The Passive. A Comparative Linguistic Analysis*. London: Croom Helm.
- Sigurðsson, Halldór 1989: *Verbal Syntax and Case in Icelandic*. Lund: Department of Scandinavian Languages, Lund University.
- Sundman, Marketta 1987: *Subjektsval och diates i svenskan*. Åbo: Åbo Akademi förlag.
- Søfteland, Åshild 2014: *Utbrytingskonstruksjonen i norsk*. Oslo: Universitetet i Oslo.
- Teleman, Ulf, Staffan Hellberg & Erik Andersson 1999: *Svenska Akademiens grammatik*. Stockholm: Norstedts.
- Thráinsson, Höskuldur 2007: *The Syntax of Icelandic*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Vangsnes, Øystein A. 2002: Icelandic expletive constructions and the distribution of subject types. Svenonius, Peter (red.): *Subjects, Expletives and the EPP*. Oxford: Oxford University Press, 43–70.
- Vikner, Sten 1995: *Verb Movement and Expletive Subjects in the Germanic Languages*. Oxford: Oxford University Press.
- Western, August 1921: *Norsk riksmåls-grammatikk for studerende og lærere*. Kristiania: Aschehoug.
- Årli, Tor 2009: Passive participle agreement in Norwegian dialects. *Groninger Arbeiten zur Germanistischen Linguistik* 49, 167–181.

Korpusar och databaser

Korp: <http://spraakbanken.gu.se/korp/>

KorpusDK: <http://ordnet.dk/korpusdk>

Leksikografisk bokmålskorpus: <http://www.hf.uio.no/iln/tjenester/kunnskap/sprak/korpus/skriftsprakskorpus/lbk>

Nordic Dialect Corpus: <http://www.tekstlab.uio.no/nota/scandiasyn/>

Nordic Dialect Database: < <http://www.tekstlab.uio.no/scandiasyn/base>>

Oslo-korpuset av taggede norske tekster (nynorskdelen): <<http://www.tekstlab.uio.no/norsk/nynorsk/index.html>>

Summary

Using spoken and written corpora we investigate the use of impersonal passives in the Mainland Scandinavian languages. We establish that Danish and Norwegian use both the periphrastic *bli(ve)*-passive and the morphological *s*-passive, roughly to the same extent. In Swedish, on the other hand, impersonal *bli*-passive is very uncommon and seems to be used primarily when talking about the failure of an expected outcome. The findings are compared to the predictions made by Holmberg (2002) who proposes a set of parameters to account for agreement and word order in transitive impersonal passives. Holmberg's parameter settings make the correct predictions for Norwegian *bokmål*, where the word order participle preceding direct object (PCP DO) is clearly dominant. However, in Danish, which has the same parameter settings as *bokmål*, we also find the opposite order, DO PCP, especially with negated objects and in dialects. Norwegian *nynorsk* and Swedish, which also have the same parameter settings according to Holmberg, should allow both word orders. The corpus investigations show that Swedish practically only uses the DO PCP order whereas *nynorsk* prefers PCP DO, just like *bokmål*.

Elisabet Engdahl
Institutionen för svenska språket
Göteborgs universitet
Box 200
S-405 30 Göteborg
elisabet.engdahl@svenska.gu.se

Anu Laanemets
Sprogforandringscentret
Københavns Universitet
Njalsgade 136, 27.5
2300 København S
Laanemets@hum.ku.dk